

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. sausio mėn. 16 d. / January 16, 1988

Nr. 10(2)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Maironio pergalė — tautos pergalė

Kaip galinga giesmė, Maironio jubiliejus 1987-ais metais nuaidejo jo gimtinės kalvomis ir kloniais. Tauta taip spontaniškai ir jausmingai išpažino meilę savo dainiui, kad net ir už jūrų-marių gali pajusti to išpažinimo šilumą.

Tačiau Maironio jubiliejus yra ne tik tiktai meilės giesmė — tai ir drama, ir sudėtinga šarada. Pažvelkim atgal į 1987 m. spalio 31 d. *Literatūroje* ir *menė* aprašytą poeto iškilmingą minėjimą Valstybiniame dramos teatre. Sceną dominuoja Maironio portretas, po juo prezidiumas: kultūrininkai, partijos pareigūnai, svečiai iš Maskvos ir kitur, net dvasiškai. Prezidiume tie, kurie stengėsi Maironį išlaikyti gyvą, ir atstovai santvarkos, kuri jį darė ir marino.

„Keičiasi gyvenimas“, kalbėjo rašytojų sąjungos pirmininkas Maldonis. „Ir šiandien mes jo posmais galime kalbėti apie visus esminius savo nacionalinės būties klausimus“. Nuosirdūs ir pakiliūs, bet ne visai tikslūs žodžiai. Tauta niekad nebuvo nustojęs Maironio posmais kalbėti apie savo esminius klausimus. „Lietuva brangi“ jau seniai yra neoficialus Lietuvos himnas. Leidimas iš viršaus atvėrė Maironiui kelią į laikraštį ir knygų puslapius: kelio į lietuvių širdis partiniai viršininkai niekad nesugebėjo užverti. O „gyvenimas keičiasi“ ne todėl, kad, aplinkybių spiriamas, jį nusprendžia pakeisti tas ar kitas valdovas, bet todėl, kad tie valdovai negali ignoruoti tautos giliausių jausmų. Todėl, kad, Maironio žodžiais: „Tauta tai nėra savastis / Karalių! Josios ateitis, / Ir jos valdžia, ir jos likimas / Tur prigulėti nuo jos žmonių“.

Iškilmingame minėjime pasakytos kalbos buvo palyginti laisvos nuo iprastinio žargono ir derinos su Maironio dvasia. Kiekvieną nutylėjimą ar neišsakymą nušvietė ir praplėtė citatos iš poeto raštų. Kiekvienas Maironio žodis, posmas smigo į pačią imperijos širdį, atmetė konclagerių visatą, statė kitokią pasaulį: „Aplinkui jau žydi visur atgimimas, / Išpanciotos tautos gyvuoja laisvai, / Ir Lietuvai lemtas ne kitas likimas, / Ir Lietuvai laisvės nušvis rytmečiai!“.

Minėjime buvo įdomiai pasidalyta vaidmenimis. Pasakyti

dalelę tiesos apie „tarybinį“ Maironio žalojimą buvo paskirta TSRS Rašytojų sąjungos atstovui Levui Ozerovui. Iš jo lūpų nuskambėjo ištrauka iš kadais „neklaidingo autoriteto“ Surkovo redaguotos *Trumpos literatūros enciklopedijos*, kurioje Maironis smerkiamas kaip „buržuazijos idealizuotojas“. Ozerovas pasakojo apie Maironio raštų išcenzūravimą ir apie tai, kaip atidengiant Gedimino Jokūbonio paminklą poetui Kaune, iškilms dalyviams buvo užtautos burnos. Ozerovo žodžiai nušvietė šiurpų kultūrinę koloniją paverstos Lietuvos oficialiojo elito bejėgiškumą. Net ir Maironį nuosirdžiai mylėjusieji lietuviai komunistai tada nieko negalėjo padaryti. Tada, ir ateinančiais dešimtmečiais, protestavo lietuvių pogrindis, savarankiškai galvoję tauta.

Ozerovas — neabejotinas lietuvių literatūros bičiulis. Bet būtų buvę dar įspūdingiau, jeigu jis, kaip rusas, būtų pats pasakęs tai, ką pareiškė literatūros istorikė Vanda Zaborskaitė: „Idealus pasaulio būvis poetui — laisvų tautų bendrija, jį kuria veda objektyvus istorinės pažangos dėsnis... Užtat tautų pavergimas yra nusikaltimas prieš šventąsias teises ir tiesas“, ir bausmę už jį neša pati istorinio proceso eiga“.

Todėl taip atgyvenusi, tokia tolima praeitimi minėjime padvelkė Maldonio pacituota Kosto Korsako mintis, jog „mūsų marksistinis literatūros mokslas ir kritika jau atliko pagrindinį darbą, įvertinant Maironio literatūrinį palikimą, išryškinant jo būdinguosius idėinius-tematinius ir meninius bruožus, atskleidžiant jų vidinius prieštaravimus ir kartu objektyviai reikšmę bei išliekamąją vertę“. Nejaugi. Jau pats žodis „klasikas“ reiškia, kad jo neįmanoma išprausti į jokią dėžutę. Jokia, marksistinė ar nemarksistinė, pasaulėžiūra ar literatūrinė mokykla negali iš savo ribotos perspektyvos pilnai įvertinti, išryškinti ar „objektyviai“ išaiškinti klasiką Maironį. Tai ypač įsidėmėtina marksistinei-lenininei kritikai, kurios totalistinės pretenzijos taip liūdina supliuško per pastaruosius dešimtmečius. Ironiškai skamba tos kritikos atstovų posturingavimai apie Mai-

Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918-1940 m.

BALYS RAUGAS

Vytenis Statkus. Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918-1940 m. Chicago: Vydūno Jaunimo fondas, 1986. Spausdino Morkūno spaustuve Chicagoje. 1040 psl. Kaina — 27 dol. Gaunama „Drauge“.

Įvadinės mintys

Žinia apie Vytenio Statkaus Lietuvos ginkluotųjų pajėgų išspausdinimą *Kario* žurnalą pasiekė Lietuvos kariuomenės šventėje, kai Lapkričio 23-osios minėjime, su didžia pagarba lenkdam galvas Lietuvos laisvės kariais bei jų krauju apšlakstytiems žygiams dėl Lietuvos laisvės, apmąstė mūsų tautos kovomis perpintus istorinius vingius, kuriuose lietuviui buvo lemta kancija ir krauju laistomos grumtynės dėl Lietuvos laisvės. Praeitį jungdami su dabartimi, esame įtikinti, kad 1918 metais ne svetimieji daugel metų kankintą bei marintą tautą prikėlė laisvė: Vasario 16-oji buvo pačios tautos valios ryžtingas aktas gyventi laisvėje ir laisvų tautų bendruomenėje kurti medžiagines bei kultūrinės vertybes. Kariuomenės šventė — Lapkričio 23-oji — byloja, kad iš Nepriklausomybės kovų apkasų ugnimi liepsnojančio ryto salviu tebeaidi priminimas, jog tas laisvės nevertas, kas negina jos, o už tėvynę žuvusiuji paskutinę aimaną į mūsų širdis tebekužda,

kad laisvė nėra privilegija, jog ji niekad svetimųjų nedovanojama be savanaudiško intereso, kad ją tenka kieta kova išsikovoti ir ją ginant labai dažnai gulama į nežinomųjų karių kapus... Taigi štai 1987 m. Lapkričio 23-ąją, t.y. ryžto gyventi laisvėje dieną, paliekame su prasminga, vertinga ir šviesia žyme: Vytenio Statkaus daugelio metų kruopštaus darbo mūsų tautai ir Lietuvos valstybės istorijai dovana — 1040 puslapių Lietuvos ginkluotųjų pajėgų 1918-1940 m.

Apie knygos autorių

Asmeniškai mano pažintis su knygos Lietuvos ginkluotųjų pajėgų autoriu yra nesena: prieš trejetą metų perėmęs *Kario* redagavimą, buvau priverstas daryti bendradarbių, galinčių papildyti šio žurnalo prarėtusius rašančiųjų kadrus. Tarp iliejusių, kaip sakoma, naujo, gaivesnio kraujo, į bendradarbių gretas įsijungė ir Vytenis Statkus. Žinojau jį buvusį PLP karo mokyklos atsargos karininkų-aspirantų absolventą, t.y. atsargos jaunesnį leitenantą, žinojau jį rašiusį *Kariui* jau Nepriklausomybės metais, o dabar su pasigėrėjimu ir pasididžiavimu galu pasididžiugti jo įnašu *Kariui*, kai jis jau trečiuosius metus sąžiningai, kruopščiai kiekvieną mėnesį pateikia iš Amerikos ginkluotųjų pajėgų pagrindinių keturių ginklo rūšių žurnalų *Kario* karinių žinių skyriui straipsnius. Pagyrimo žodžiai atėjo iš dviejų tėvynininkų, *Kario* skaitytojų — JAV karo aviacijos pulkininko leitenanto Skučo ir JAV marinių korporacijos kapitonu Raugo. Abu jie pareiškė, kad karinių žinių skyriumi *Karys* gali lygintis su tos rūšies amerikiečių žurnalais.

* Šios knygos sutiktuvas buvo surengtas 1987 m. gruodžio mėn. 13 d. Balzoko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicagoje. Knygą aptarė *Kario* redaktorius Balys Raugas, kurio kalbą čia spausdiname.

ronio „vidinius prieštaravimus“ ar „buržuazinio ribotumo barjerą“, kai jų pačių santvarka ir ideologija šiandien plėso daug gilesni prieštaravimai!

Be to, Valstybiniame dramos teatre buvo paminėtas ne visas Maironis. Juk jis ir religinis poetas! Ši svarbi jo kūrybos dimensija minėjime liko beveik nepaliekta. Tik Sigitas Geda bendrais žodžiais aptarė tą Maironio kūrybos požiūrį — jo sugėbimą ištrūkti iš „... ikinumo stichijos“, amžinybės dvelkimą jo poezijoje. Tačiau žodis „religija“ taip ir nebuvo ištartas. Prezidiume buvo atstovaujama ir tarybiniam „tabui“.

Pilnutinį Maironį pagerbė tauta, 1987 m. lapkričio 1 d. suruošusi spontanišką manifestaciją Kaune. Poeto paminklą ir jo gerbėjus iš šalutinių gatvelių stebėjo milicijos ir saugumo daliniai. O Maironio paminklo lūpose tarum švystelėjo šypsena, jo veide buvo beveik galima įskaityti mintį: „Ir jie galvojo, kad jie galės mane palaidoti ar iškreipti...“

jp

Irikuojant šią knygą į karinę literatūrą

Kai prieš porą metų patyriau apie Vytenio Statkaus ruošiamą knygą, nesuabejojau nei jo kvalifikacijom, nei sugebėjimu. Kaip minėjau, jis savo rašiniais *Kariui* įtikinančiai įrodė savo išraiškų būdą kalbėti raštu, kaip sakoma, „iš esmės ir „ad rem“. Tai nedviprasmiškai rodo ir ši knyga. Tik tenka apgailestauti, kad šitokios knygos nesulaukėm anksti, lyg ir klausiant, kodėl šiam darbui nesirijo tie, kurių, kaip sakoma, buvo „duona kasdieninė“.

Atsakyti nelengva. Gal tam buvo tokia pati priežastis, kaip ir su daugeliu mūsų darbų, vykdomų išeivijos sąlygomis: vienus specialistus išjunge amžius ir mirtis, kitus fizinis išsekimas dėl duonos kasdieninės pristabdė, o gal visiems didžiaja kliūtimi buvo neturėjimas tiesiogiai prieinamų dokumentacijos šaltinių: jie liko Lietuvoje okupanto sunaikinimui. O ir laisvės metais Lietuvos kariuomenės štabe tik 1936 metais buvo įsteigtas archyvas, prie kurio prieiti buvo nelengva: jis tebuvo tik tarnybiniams reikalingas. Net ir nedidelės paslapties leidinį „Lietuvos karininkų metraščių“ *Kariui* laimingai būdu tik dabar pavyko pripuolamai gauti. O jis labai reikalingas, ypač atsiminimų spausdinime, saugojant tekstus nuo klaidų ar melo.

Knygos autorius Vytenis Statkus kalba per „Lietuvos ginkluotųjų pajėgų 1918-1940 m.“ sutiktuvas 1987 m. gruodžio mėn. 13 d. Balzoko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamalaičio

Labai gražiai ir teisingai šios knygos autorius LKVS „Ramo-vės“ suvažiavime (1986.V.30), užsimindamas savo jau spaus-tuven atiduotą knygą, atsar-giai ir kukliais žodžiais išsitarė, jog pajutęs reikalo būtinumą, kai jau nebėra tų, kurie formaliai būtų kompetentingi tokio darbo imtis, jis ryžėsis šį didžios svarbos uždavinį įvykdyti, sukaupdamas plačią pabirusią rašytinę me-džiagą bei pasitelkdamas gausu būrį talkininkų, galinčių teikti faktus bei liudyti raštu įvykių raidą, susijusią su Lietuvos ka-riuomene. Tokių bendradarbių sarašą jis pateikia savo knygos pratarmėje. Bendradarbių yra visos pusišmis. Tai įvairių laips-nių Lietuvos kariuomenės kariai, skelbę periodikoje atsiminimus, pateikę duomenis, o kai kurie jau

net išeivijoje gimę, bet išsaugoję savo tėvų ar artimųjų medžiagą, susijusią su Lietuvos ka-riuomene. Tačiau autoriaus didysis ramstis yra periodikoje paskelbtoji informacija, siekianti net 1916-ųjų metų lietuvišką laik-raštį, kurio betrupantys lapai stebėtinu būdu pateko į labai geras iškilus žurnalisto Bro-niaus Kviklio rankas, kurio pa-slaugumu autorius pasinaudojo. Savo pratarmėje Vytenis Statkus neišsikačiuoja, kiek tokių šal-tinių jam teko pasiekti, tačiau ju yra didi gausa. O su ta gausybe galime suprasti ir darbo dydį, berikiuojant ta medžiagą į kny-gos puslapius.

Tas sunkus, didžio idealizmo bei kantrybės reikalaujantis dar-bas jau atliktas. Juo peilytai gali džiaugtis autorius, įvykdes pras-

mingą pareigą tėvynei, gražiai įamžindamas Lietuvos kariuo-menę istorijoje. Dar daugiau: at-gims Lietuva, atsikurs ir jos ka-riuomenė, kuri tikriausiai daug, oi, daug kuo iš šios knygos galės pasinaudoti, beorganizuodama ir berikiuodama savo gretas.

Čia rūpi paminėti įdomų atvejį. 1985 m. gruodžio 12 d. gavau laišką, kuriame Vietnamo karo veteranas invalidas Ted Waring (Springfield, MO) rašo, jog, ruoš-damasis daktaro laipsniui, rašo mokslinį darbą apie Pabaltijo valstybių kariuomenes prieš 1940 metus. Trūksta jam Lie-tuvos kariuomenės uniformų bei ženklų aprašymų ir brėžinių. Tuo reikalu jis kreipėsi į Lietuvos konsulus. Deja, ir ten tos infor-macijos nėra. Jis buvo nukreiptas į *Kario* redakciją. Bet ir *Karys* šitokios medžiagos nebuvo paskel-bęs. Teko skubomis prašomą medžiagą paruošti, ir tas karo veteranas, padėkojęs *Kariui*, savo veikalu praturtino literatūrą apie Lietuvą. Vytenio Statkaus knyga bus pasigrožėtiniu šaltiniu visiems, kurie imsis temų, susiju-sių su Lietuvos kariuomene.

Čia tūlas galėtų ir pridurti, kad apie Lietuvos kariuomenę litera-tūros turime apščiui. Tiesa, žurnalas *Karys*, gimęs 1919 m. laisvės kovų apkaše, atgaivintas 1950 metais, ir, ačiū Dievui, vis nesiskusdamas savo sveikata, yra paskelbęs per savo 37 metų amžių išeivijoje šimtus tokio po-būdžio straipsnių. Pats *Karys* atskirais leidiniais į knygų rinką per tą laikotarpį yra išleides 31 knygą, iš kurių vien tik buvusio *Kario* redaktoriaus Zigmoro Rau-linaičio apie senosios Lietuvos ka-riuomenę bei žygius tik ka išėjo jau 13-oji knyga — „Lietuvos raitelių“ II dalis — *Kelias į sostą*. Lietuvos nepriklausomybės ko-vas liečiančius veikalus yra davę plk. Skirpa ir plk. Variakojis, ta-čiau ten tėra tik pulkų istorija. Stambūs veikalai Lietuvos ka-riuomenės temomis, apžvelgian-tys Nepriklausomybės kovas, yra plk. lt. Kazio Ališausko *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918-1920*, kurio pirmas tomas išleistas Chicagoje 1972 metais. To paties pavadinimo du tomas paruošė dr. A. Rukša, o išleido

(Nukelta į 2 psl.)

Pestiminkai žygyje — iš knygos „Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918-1940 m.“.

Šiame numeryje:

Maironis okupuotoje Lietuvoje • Lietuvos ginkluotos pajėgos • Išeivijos teatro darbuotojų pasitarimas • Editos Nazaraitės eilėraščiai • Dailininko Audriaus Pliplio „Mintis“ • Kalėdos Itali-joj • Nauji leidiniai

Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918-1940 m.

(Atkelta iš 1 psl.)

LKVS „Ramovės“ centro valdyba, kuri nuo 1986 metų yra atsakinga ir už *Kario* leidimą.

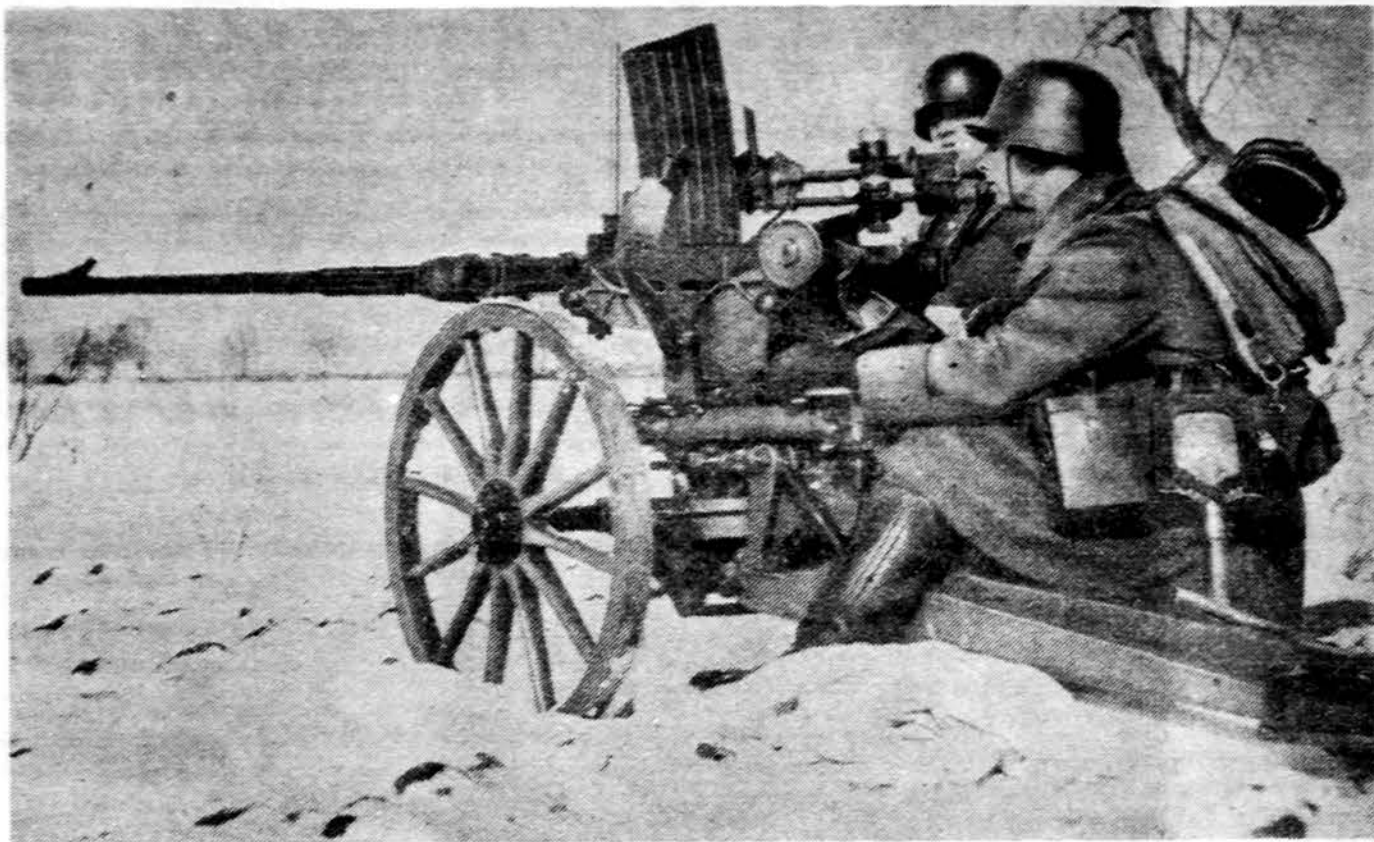
Istorinės reikšmės yra ir iškilusių Lietuvos kariuomenės karininkų atsiminimai: gen. K. Musteikio, plk. K. Žuko ir gen. St. Raštikio net keturių tomų atsiminimai, reikšmingi ne tik kariuomenės istorijai, bet ir Lietuvos valstybinės santvarkos bei jos politinių vingių sampratai, nors juose gausi asmeniško pobūdžio prielaidos lyg ir pritemdo teisingą laiko tėkmės esmę.

Karys, šios rūšies medžiagos spausdinimą tęsdamas, jau dailosi leido dr. Kazio Eringio dokumentuoti studijai, per porą metų spausdinamajam serijom *Karyje*. Tai didžios vertės ir kompetentingo autoriaus rašoma dokumentacija, ne tik apžvelgianti vadinamosios 16-sios lietuviškosios divizijos kovų kelius, bet, kaip iškalbiai tos dokumentacijos pavadinimas sako, tikrai esanti „Lietuvos karių mirties sovietų gretų replėse“ istorija, o kartu ir atkirtis sovietiniams melams, susijusiems su Lietuvos kariuomene bei pačios lietuvių tautos naikinimo istorija.

Visa tai suminėjus, atrodo, kad tūlas galėtų išsitariti: taigi turime pakankamai tos rašytinės kariuomenės istorijos, kam gi daugiau jos ir bereikia, kai pinigų trūksta daugelio kitų svarbių darbų vykdymui. Dėl kariuomenės išlaikymo kaštų ir Nepriklausomybės metais pasigirdavo šūktelėjimų net iš tų, kurie valstybinėms stipendijoms buvo išskopę ir aukštus mokslus, bet pirmieji, kad jei ne kariuomenė, tai nebūtų buvusių nei aukštųjų mokslo institucijų, nei tų stipendijų. Okupantui terūpi savieji interesai. Lietuvis karys nuoga krūtine ir alkanas apgynė Vasario 16-sios aktą, ir Lietuva galėjo išugdyti per porą dešimtmečių naują, šviesų, samoningą lietuvių. Lietuvos Nepriklausomybės metais sukrato kapitalo ištekliais tobera gyvas okupaciją kenčiantis ir išeivijos laisvėje gyvenantis tėvynainis. Už tą laisvės šviesų metą padėka priklauso Lietuvos kariuomenei, užsipelniusiai ir istorijos dėmesio. Šitokį veikala dabar turime.

Pasklaidykime knygos puslapius

Kondensuota Lietuvos geopolitinės padėties apžvalga autorius Vytenis Statkus pristato skaitytojui Lietuvos teritoriją, įterpdamas vaizdą prof. Kazio Pakšto išsireiškimą: Lietuva yra šalis, kurioje pavojinga gyventi (p. 13). Lakoniškai užsiminę po I pasaulinio karo Lietuvos kaimynų pesimistines nuotaikas, pabrėžtinai teigia, kad „tuo tarpu lietuvių tautoje kilo didžiulis pasiryžimas svetimųjų atsikratyti“ (p. 13), nors, jei nebūtų greit susiorganizavusi kariuomenė, tai „1918 metų Vasario 16-sios aktas

Automatinis prištankinis pabūklas „Oerlikon“.

būtų likęs tik mažai kieno beatsimenama mažos tautos deklaracija, užsilikusi kuriame nors dulkėtame archyve“ (*ten pat*). Aptaręs Nepriklausomybės laikotarpį, išsitaria, jog 1940 metais ginkluotų pajėgų nepanaudojimas tebuvo grynai politinis sprendimas. Autorius šioje knygoje ryžosi pavaizduoti tik Lietuvos ginkluotų pajėgų struktūrą bei jos plėtotę. O tai, kaip vėliau pamatysime, jam tikrai pavyko.

Tūlas gal pasigės nors trumpas užuominos apie paskutiniuosius to meto vyriausybės svarstymus prezidentūroje, kur svarbų vaidmenį vaidino kariuomenės vadovybės asmenys. Pasipriešinimo beprasmiškumą įtaigavo buvęs kariuomenės vadas ir krašto apsaugos ministras gen. Stasys Raštikis, o prezidentas Antanas Smetona, kuris buvo ir vyriausias ginkluotų pajėgų vadas, krašto apsaugos ministras gen. Kazys Musteikis ir žemės ūkio ministras Juozas Audėnas pasisakė už pasipriešinimą bolševikinei invazijai, skelbdami ryžą gyventi laisvėje. O kokia buvo tautos valia, ilgai nelaukus patikėjo: 1941 metų birželio 23-osios sukilimas visam pasauliui įtikinančiai įrodė, jog tautoje buvo ne kapituliacijos nuotaka ultimatumą priimant, bet ryžtas laisvę ginti. Sukilimas skelbė, kad Lietuva ne savanoriškai jungėsi ir sovietinį pragarą, o karo pabaigoje partizanų kovos, nusiėmusios per visą dešimtmetį, herojiškai liudijo tautos valią, kad geriau mirti negu vergauti. Šitokių tragizmų persunktų anų įvykių realiame fone skaitytojas tikriausiai pasigės ir tų trijų valstybininkų, skelbusių kovos už laisvę šūkį, nuotraukų. Šitoks įtarpas tikriausiai nebūtų pažeidęs knygos paskirties — surinkti ir istorijai palikti informaciją apie Nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Priešingai: būtų parįškinta, kad anas „politinis“ nu-

tarimas atidarė vartus į Lietuvos karių mirtį sovietų gretų replėse, kaip šiuo metu tą temą *Karyje* plėtoja dr. Kazys Eringis.

Knygoje dokumentais paremta informacija pradeda senosios Lietuvos laikotarpį, konspektiškai prabėgama, suminint kai kuriuos ryškesnius karinius žygius, užkliudoma Lietuvos nykimo laikais, Napoleono žygio per Europą dalis, jam stabtelėjus Lietuvoje, ir to laiko suformuoti lietuvių kariški daliniai, o išsamiau paryškinama carinės okupacijos pabaigoje lietuvių karių pastangos grįžti į atskuriantį Lietuvą. Labai vaizdžiai ir, atrodo, išsamiai suregistruoti I pasaulinio karo pabaigoje susiformavę lietuvių kariniai daliniai įvairiuose Rusijos miestuose ir kitur. Aprašymai paremti plačia dokumentacija, sugraižtyta iš įvairių šaltinių. Iš gana gausių iliustracijų kai kurios nuotraukos skaitytoją veikia iki širdies gelmių. Pavyzdžiui, Sibiro lietuvių bataliono vėliava su Vyčio ženklu. Aprašyme siurpas supurto skaitant, kaip sužvėrė bolševikai penkis karininkus ir tris kareivius, nuogai išrengtus, pusnyje sukapojo kardais...

Lietuvos kariuomenės kūrimosi laikotarpis aprašytas remiantis plk. lt. Slizio studija „Mūsų kūrimosi pirmosios dienos“. Studija buvo paskelbta 1918 metų pabaigoje *Mūsų žinyno* Nr. 11-12. Iš jos patiriame, kad jau 1916 metais pasirodė šapirografuotas laikraštėlis *Aidas*, 16 puslapių, paskelbęs, kad „Lietuvos liuotsybė jau stovinti už vartų“. O 1917 metais spalio mėn. 4 d. *Lietuvos aidas* jau užsimena ir apie būsimas Lietuvos pajėgas. Tos pirmosios žinutės ir buvo pirmieji šaukliai carinėje armijoje tarnaujantiems lietuviams ruošti grįžti į gimtąją kraštą ir stoti į savąją kariuomenę. Tai buvo pirmieji žingsniai į Lapkričio 23-osios įsakymą.

Taigi, nors 1918 m. lapkričio 23 d. yra laikoma Lietuvos kariuomenės įkūrimo data, tačiau, kaip matome, kariuomenės organizavimo darbas prasidėjo, atrodo, nereikšmingais, tačiau lietuvių širdį pagaujančiais šūktelėjimais. Ir šiuo klausimu autoriui pavyko sulesioti prasmingų duomenų, logiškai vedusių į Lapkričio 23-osios įsakymą.

Kai grįžė iš Rusijos kariai pradėjo Vilniuje registruotis, tuoj prasidėjo ir darbas, sudarant komisijas, skiriančias pareigūnus. Visa tai buvo skelbiama *Lietuvos aide*. Iš skelbimų autorius ir sudarė nuoseklų kariuomenės steigimosi eiga: kėlė karininkų registraciją ir tarnybos pradžią 1918 m. lapkričio 10 d., lapkričio 11 d. jau sudaryta Apsaugos ministerija. Registracijai vykstant kasdien, lapkričio 15 dieną užpajamuota pirmoji piniginė auka, atėjusi iš lietuvių karių sąjungos Suomijoje — 250 markių Lietuvos kariuomenės reikalams.

Pulkų aprašymai kondensuoti. Autorius nesileido į pulkų kovų aprašymus, o tik registravo žygius datomis, pažymėdamas ryškesnius įvykius, neužslopindamas kovų ryžtingo kelio, vedusio į laimėjimus, apgynusius Vasario 16-sios aktą. Surašyti žuvusiųjų skaičiai, sužeistieji, Vyčio kryžiumi apdovanojimai, surašyti vada bei jų pasikeitimo datos. Iš aprašymų aiškiai matyti pulkų augimas, kai kurių išformavimas ir atkūrimas. Paskelbta net kintamoji pulkų dislokacija. Iš pradžių pulkus jungė brigados, vėliau pereita į divizijas. Iš pridėtųjų lentelių matyti kariuomenės augimas, kuris kovų pabaigoje buvo pasiekęs (1920 m. pabaigoje) aukščiausią skaičių: karininkų būta 710, o kareivių — 24.699. Ginklų tuo metu buvo: kulkosvaidžių — 405, šautuvų — 22.908.

Remdamasis Lietuvos kariuomenės statutais, autorius nušviečia Lietuvos kariuomenės tvarkymosi sistemą. Be gausių organizacinių lentelių, išspausdintos ginklų duomenų lentelės: ginklo svoris, balistiniai duomenys, greitošauda per minutę, tikrosios ugnies atstumas ir kt. Beskaitant dingteli mintis: jeigu šiandien būtų lemta atsikurti Lietuvos kariuomenei, šis Vytenio Statkaus veiklas taptų pirmuoju kelrodžiu į karinę organizaciją. *Pestijai* skirta 62 puslapiai.

Artillerijos kūrimosi istorija irgi detali. Artillerija buvo pradėta organizuoti 1919.1.1 įsakymu, o pirmosios dvi patrankos nupirtos iš vokiečių sausio 6 d. Artillerijai skirta 52 puslapiai.

Kavalerija aprašyta 33 puslapiuose. Jos vaidmuo anais laikais buvo labai reikšmingas.

Aviacija kūrėsi labai lėtai, su menkaverčiais lėktuvais, tačiau Nepriklausomybės metais nuo-

stabiliais šuoliais tobulėjo, gen. A. Gustaičiui sukonstruojant net 8 Anbo tipus. 79 aprašymo puslapių papuošti Anbo lėktuvų brėžiniais.

Karo technikai skirta net 110 puslapių. Jos reikšmė pabrėžiama net praktiška — atsikūrusios Lietuvos techninių reikmių aptarnavime, kai technikos dalyse tarnavę vyrai, grįžę į civilinį gyvenimą, išsirdbindavo įvairiais mechanikais, montieriais, šoferiais ir kt. Pažymėta, jog technikos daliniuose buvo labai gyva kultūrinė veikla. Apskritai, visoje kariuomenėje tokia veikla buvo stropiai puoselėjama. Karį ne tik žygyje lydėjo skambė daina: buvo ruošiami koncertai, vaidinimai, literatūros vakarai, o kasmet poligone buvo varžomasi dėl radijo pusvalandžių kokybės. Karo technikos skyriuje aptarta 30 dalinių.

Vadovybės 96 puslapių aprašymas turi 26 aptarimus. Dėmesį traukia „Nepriklausomybės kaina krauju“ poskyris, kur pateikti žuvusiųjų skaičiai. Būdinga, kad jie net labai įvairuoja. Štai išrašas:

Kovose dėl nepriklausomybės žuvusių, sužeistų ir ryši su karo tarnyba dėl kitų priežasčių mirusių karių skaičiai nebuvo aiškiai nustatyti net ir nepriklausomybę atgavusioje ir taikų gyvenimą gyvenančioje Lietuvoje. Šį klausimą išsamiai išnagrinėjo gen. S. Raštikis savo raštų III tome, 180-187 psl. Čia paduodami tik įvairių šaltinių skelbti skaičiai.

1927 m. išleistoje knygoje „Lietuvos Kariuomenė“ ats. mjr. P. Ruseckas paskelbė, kad:

žuvo, mirė nuo žaizdų ir epidemijų 2.611 karių, sužeisti buvo 1.153 kariai, invalidais liko 155 kariai.

1933 m. išleistoje knygoje „Vasario 16-toji“ plk. S. Raštikis paskelbė šiuos skaičius:

Kautynėse žuvo ir mirė nuo žaizdų karininkų 40, kareivių 1.294, šaulių 67.

sužeistų buvo karininkų 93, kareivių 2.438, šaulių 146.

nuo užkrečiamų ligų mirė kareivių 237.

invalidais liko karininkų ir kareivių 154.

1937 m. išleistoje knygoje „Savarorių žygiai“ I tome ats. mjr. P. Ruseckas pateikė šiuos skaičius:

1919 m. kovose su bolševikais ir bermontininkais žuvo 530.

1919-1920 kovose su lenkais žuvo 232.

1920-1923 kovose su želigovskinin-

kais žuvo 222.

demarkacijos liniją ginant žuvo 18 nuo žaizdų mirė 96 sužeisti buvo 1.175 invalidais liko 163.

Karių kapams tvarkyti komisija 1928 m. surinko žinias, kad karo laukuose žuvo, nuo žaizdų ir tarnybos pareigas eidami, mirė 1.366 kariai, nuo įvairių ligų mirė 2.812 karių ir be žinios dingę 226 kariai, iš viso 4.404 kariai. Vėliau tos žinios buvo dar pataisytos: žuvo 1.444 kariai, šauliai ir partizanai, 2812 mirė nuo įvairių ligų — iš viso 4.256 asmenys. Gen. Raštikis ir šiuos skaičius laiko nebuvus galutiniais.

Gen. Raštikio duomenimis, nepriklausomybės karo metu Lietuva netekusi 0,196% savo gyventojų. Tas procentas didesnis už Suomijos ir Latvijos, bet mažesnis už Estijos procentą.

(pp. 412-413)

Tarnybos aprašytos net 167 puslapiuose, su 33 poskyriais. Kareivių aprūpinimo aprašymas pateikia ir mitybos lentelę, rodančią, ką valgė 1919 metų karys:

1919 m. ištisus mėnesius maistas be pakaitos buvo toks: pusryčiams nebalinta degintų miežių kava be cukraus, su sacharinu ir juodos duonos gabalas. Kiek vėliau pradėta duoti ir truputį cukraus. Pietums buvo tiršta sriuba, kurioje buvo supjaustytos mėsos gabalėliai su bulvėmis, kruopomis ar žirniais, be to, duonos gabalas. Kiek vėliau, kareivinėse esantiems, prie sriubos pradėta duoti miežių ar žirnių košės. Vakarienei buvo duodama skysta sriuba be mėsos, be pieno, tik su kruopomis, ar žirniais, ar išplaktais miltais, uždaryta pasipirgintais lašiniiais. Dar būdavo duonos priedas. Tik 1919 m. pabaigoje atsirado pietums kopistų ar burokų sriubos. 1920 m. maistas dar daugiau pagerėjo.

Ta patį maistą valgė ir kareiviai, ir karininkai. Indai buvo aliuminio katilukai ir šaukštai.

(p. 484)

Ginklavimo valdybos aprašymas rodo ginklavimo rūpesčius ir pastangas taupyti lėšas. Linkačių ginklų dirbtuvė pastačius, buvo daug sutalpyta. Nurodytas ryškus pavyzdys, kai, pirkdama

Prancūzijoje Schneider ir Co. firmoje patrankas, Kr. Aps. Ministerija nupirko ir nedidelį kiekį sviedinių. Už vieną sviedinį mokėjo 73 litus. Linkačiuose pagaminti sviediniai kainavo 28 litus su centais. Čia įskaityta darbas, medžiaga, energija, pastatų ir mašinų amortizacija. Buvo sutalpyta apie milijonas 350 tūkstančių litų. Maždaug tiek kainavo mašinos ir vienas sviediniamis gaminti pastatas. Išvada aiški.

(p. 513)

Mokyklos aprašytos dvidešimtyje skirsnių. Tekstas — 110

puslapių. Įdomu palyginti pirmųjų Karo mokyklos kariūnų gyvenimo sąlygas su jau Nepriklausomybės metų vėlesnių laidų kariūnų buitimi. Štai kaip buvo 1919 metais bėruošiant pirmąją laidą:

„Baltinius vokiečių savus, atsiėmus ar vokiškus... Skalbavo patys. Viršutinė danga buvo vokiška: milinė, munduras ir kelnės. Batai su aulais, bet dauguma išrankos: per dideli, ar labai maži. Diržai vokiški, su užrašu ant sagties „Gott mit uns“... Tokią dangą buvo sunku tvarkoje išlaikyti“ (p. 657). Toliau rašoma, kad „maistas buvo kaip ir kitų kareivių, jau anksčiau paminėtas. Sunkokas gyvenimas to laiko Karo mokykloje dažną vertė net galvoti apie greitesnį patekimą frontan, ir kariūnai nežinojo, kiek laiko mokslas truks, nors ir buvo numatyta 4 mėn. mokslo programa. Mokiniai uoliai gaudė žinias iš fronto: jeigu jos blogos, jie bus greičiau reikalingi fronte, jeigu geros — apmokymas dar užsietės“.

Mokyklą baigė 89, o 7 išleisti puskarininkiais su teise įgyti karininko laipsnį dalyse.

Giminingų kariuomenei organizacijų autorius pateikia 21. Kai kurios (šauliai, skautai ir birutietės) tebeveikia ir išeivijoje, besireikšdamos prasmingais lietuvių bei darbais.

Gausiai panaudoti informaciniai bei dokumentiniai šaltiniai paskelbti pačiame knygos tekste, tačiau autorius didelių jų kiekį suregistruavo *Priede*, kuris jungia įvairius statutus, įstatymus ir kt.

Lietuvos ginkluotų pajėgų sutiktųjų rengėjai, kviesdami mane šios monumentalios knygos aptarimui, užsiminė ir apie kritišką jos pavertinimą. Aplamai, ją beskaitydamas, tik grožėjaisi jos turiniu, gera lietuvių kalba ir puikiai atliktu spausdintu darbu. Dabarties sąlygomis, net rūpestingai ginantis nuo rašybos ydų, vis dėlto kiekviename spausdiny atsiranda ne tik ydų, bet net nusikaltimų prieš dabartinę lietuvių kalbos vartoseną. Rūpėtu, kad ir šioje knygoje kai bus būty kiek kitaip išspausdinta. Pavyzdžiui, pagal dabartinę lietuvių kalbos rašybą mokyklų (net universitetų) pavadinimų tik pirmasis žodis pradedamas didžiąja raide. Tas pat ir su Vyčio kryžiumi, Karo muziejumi bei kitais daugiadėdžiais pavadinimais. Po skaitmenimis parašytos datos neturėtų būti žymima diena „d.“, nors autorius savo įvadinėse pastabose ir paaiškina, kad taip buvo rašoma anais laikais.

Nedaug knygoje praleistų nepataisytų spausdintų klaidų. Bet vardan išipareigojimo sąžiningumo, privalu pastebėti užregistruoti. Bendradarbių sąrašą (p. 6) plk. lt. J. Šepelio laipsnio dalis „lt.“ nukrito, nors ta pati pavardė p. 1037 minima jau su teisingu laipsniu. Tačiau šitokių nereikšmingų klaidelių tikrai nedaug, o tai jau retas atvejis mūsų išeivijos leidiniuose.

Prie leidinio prijungtas gan gausus aukotojų sąrašas iškalbiai šneka apie parodytą dėmesį šitokio leidinio reikalingumui. Aukotojų lūkestis tikriausiai, mano nuomone, bus pasiteisinęs: šitokios knygos seniai buvo lūkuota. Ji dar nepavėlavo, ir ja galės džiaugtis ir laisvę vėl pakilusi Lietuva su savąja kariuomene. O dabar šis veiklas jau yra mūsų tautos istorijos svarbi dalis.

Tepasiekia šis monumentalus Vytenio Statkaus prasmingo darbo veiklas kiekvieno sąmoningo lietuvių knygų lentynai ir telieka ji kiekvieno tėvynainio iš kartos į kartą einantis prasmingas palikimas, žadindamas senosios tėvynės meilę su priminiu gyventi dėl jos laisvės, kol viena diena lietuvis ištars: Laisvę laimėjom per aukas ir basišventimą!

Lietuvio sukonstruoti, lietuvių rankomis pastatyti karo lėktuvai „Anbo 41“.

Lietuvos kavalerijos karys su savo žirgu.

Tarėsi išeivijos lietuvių teatro darbuotojai

MYKOLAS DRUNGA

JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros taryba sukvietė išeivijos lietuvių teatro režisierius ir darbuotojus pasitarimui, kuris vyko 1987 m. spalio mėn. 31 d. Jaunimo centre, Chicagoje. Pasitarimo eigą trumpu atidarymo žodžiu pradėjo JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Ingrida Bublė. Rytinėje sesijoje kalbėjo Arūnas Čiuberis tema: „Išeivijos teatro kryžiaus keliai“ ir Dalia Sruogaitė-Bylaitienė tema: „Jaunimo teatro problemos Chicagoje“. Tolimesnėms visų susirinkusių diskusijoms vadovavo Petras Petrutis; jose buvo svarstoma šie išeivijos teatrinės veiklos aspektai: vietovė, vaidintojai, veiklas, lėšos, talka. Popietinėje sesijoje buvo Petro Maželio pranešimas: „Spektaklio organizavimas“ ir diskusijos, kurioms vadovavo Ingrida Bublė, apie galimybes šiandien išlaikyti išeivijos teatrą ir Teatro festivalių klausimą.

Užrašai iš teatro darbuotojų pasitarimo

Arūnas Čiuberis papasakojo apie Linda Pakri, Paul Robertson ir jo paties vadovaujamą, „off-off-Broadway“ isiteisigų Arts Club Theatre, 1985 m. pavasarį pastatiusį Škėmos „Pabudimą“, kurį kritikai labai palankiai įvertino. Dėl finansinių sunkumų turėjo išeiti iš ankščiau nuomotos patalpos, dabar naudojasi Aušros Vartų (Our Lady of Vilnius) parapijos sale, kurią su kun. Palubinsko pritarimu remontuoja, pritaiko sceniniams statymams. Šiuo metu ten rengia vienaveiksmių vakarus. Darbuojasi daugiausia estai, taip pat ir latviai. (Ankščiau Aušros Vartų parapija naudojosi Kestutis Nako „Gates of Dawn“ teatro klubas, kuris 1987 m. lapkričio mėnesį kitoje salėje ruošėsi statyti farsą „When Lithuania Ruled the World“).

Dėl lietuvių kalbos teatro New Yorke — ten tėra tik saulė lietuvių teatralų, kurie tai galėtų atlikti.

Čiuberis diskusijoms iškėlė tokias mintis bei klausimus: (1) Būtu naudinga įkurti JAV lietuvių teatralų organizaciją; (2) Reikėtų sudaryti progų amerikiečių teatruose dirbančių lietuvių profesionalų „publizėjimams“ išeivijos scenoje; (3) Kaip sutiksime Lietuvos Jaunimo teatrą, 1988 metais gegužės mėnesį atvykstantį į JAV (Houston ir Chicago?); (4) Kaip išeivijos visuomenė žiūrėtų į Lietuvoje kuriamą pjesių statymą?

Dalia Sruogaitė-Bylaitienė nupasakojo jaunimo teatrų istoriją Chicagoje. Intensyviausias buvo 1950-1953 metų laikotarpis, kada veikė net du jaunimo teatrai. Vėliau įsivyravo pavargimo nuotaikos. 1963 metais Kazio Bradūno paskatinimu pradėta kelti mintis į teatrą žiūrėti kaip į švietimo priemonę: vaidinimus turėtų statyti lituanistinės mokyklos. Tai šiek tiek ir vykdyta. Be to, Anatolijus Kairys ir Stasys Pilka mėgino steigti jaunų vaidintojų studijas. Šiuo metu vyksta tik vienkartiniai pasirodymai. Juose vaidina mėgėjai, kurie nesusilydo į pastovesnį kolektyvą, po vieno pastatymo nebesugrįžta. Prieš universitetinis jaunimas sunkiai renkasi repeticioms dėl geografinio išsisklaidymo po priemiesčius.

Dalia Bylaitienė kėlė ir repertuaro kokybės klausimą, perskaitė ištraukas iš Jurgio Blekaičio laiško. Elena Dauguvietytė-Kudabienė iš Hamiltono — „širdis skauda ir kraujo spaudimas kyla“, galvojančią apie išeivijos teatrą. Ji pati vaidina kanadiečių profesiniuose pastatymuose, televizijoje, apgailestauja, kad į šią

Išeivijos lietuvių teatro darbuotojų pasitarimo dalyviai 1987 m. spalio mėn. 31 d. Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

veiklą neįsijungė ankščiau. Skundėsi kai kurių dabar išeivijoje rašomų dramų kokybe — „visi veiksmai kalba vienodai“. Bet — atsiranda ir perliukų. Pakartotinai kėlė klausimą, kodėl plečiant repertuarą nebūtų galima pasinaudoti stipriomis, klasiškomis Nepriklausomos Lietuvos laikų apysakomis, novelėmis — jas dramatinizuojant, perkelti į sceną? (M. Dr. pastaba: Išties kito žanro veikalų inscenizavimas, perkėlimas į dramaturgiją jau seniai buvo ir tebėra plačiai praktikuojama pasaulinėse scenose; reikėtų tai įpiliuoti ir pas mus.) Pasisakė už glaudesnį visų teatrų suinteresuotųjų bendradarbiavimą.

Aldona Dargytė-Bylskiewicz pasiskundė, kad Toronte savo teatrui susilaukia per mažai talkos.

Dalila Mackalienė iš Floridos apibūdino savo „pensininkų teatrą“ — tai „seniausias“ aktorai, tik dalį metų laiko galintys dirbti, kovojantys su mažėjantiu atimties pajėgumu. Išeiti — vaidinti, bet skaitant roles iš rankos laikomo teksto. Tada atpaūla sufleriai, kurių aktorai dažnai vis tiek nenugirsta. Publika pageidauja lengvesnių, linksmesnių pjesių — nebetori rimtesnių, jau, sako, gyvenime tiek ir tiek prisikentėjom. (Tą mintį vėliau pakartojo ir Julius Balutis iš Cicero.)

Dr. Petras Kisielius iš Cicero pažymėjo, kad šiaip ar taip iš visų reikia — aukos dvasios.

Julija Dantienė Philadelphiaje vadovauja LB teatrui, kuriame dalyvauja vietos aktyvusis jaunimas. Šie pavyzdiniai jauni žmonės lietuviškam darbui kiekvieną savaitę pašvenčia keturis vakarus (nuo pirmadienio iki ketvirtadienio), iš kurių vienas tenka teatro repeticioms. Pastatymus remia LB apylinkė, kuri už tai pasiūlo pinigų. Tik gastrolių pelną sambūris gali pasilaikyti. Tačiau gastrolių ir tolimesnės kolonijos neįmanomos, nes reikia vežtis apie 12-13 žmonių.

Kad užpildytų tinkamo repertuaro trūkumą, Julija Dantienė pati rašo vaidinimus, atsižvelgdama į jaunimo skonį, o ypač į tai, kokius aktorius kokioms rolėms ji turi. Taigi pirma pasižiūri, kokie vaidintojai, ir tada sukuria jiems pritaikytą tekstą.

Petras Maželis patvirtino, kad išvykos į kitas kolonijas vaidintojus paskatina. Akcentavo režisieriaus problemą — dažnai būna norinčių vaidinti, bet nėra norinčių ar sugebantių režisuoti.

Stasys Bernatavičius režisuos ciceriškio Jaunimo teatro statomą pjesę „Gyvieji numirėliai“.

Algirdas Titus Antanaitis — reikia jaunimui ką nors duoti, kad jis ateitų, dirbtų ir pasilikti. Chicago Antras kaimas tarsi sėkmingai daro. Finansinė padėtis per daug nesiskundė, gastrolių ir skylė neįveda. Patvirtino gastrolių palaimingumą ir tik prašė Lietuvių Bendruomenės,

kad padėtų jų organizuoti daugiau.

Elena Kudabienė siūlė įsteigti specialią PLB komisiją, kuri sudarytų bendrą planą visiems JAV ir Kanadoje veikiantiems teatro kolektyvams. Tas planas turėtų numatyti, kas, kada ir kur gastroliuos, su sąlyga, kad visi vienetai būtų traktuojami lygiai ir kad dėl to tiems, kurie dėl dydžio ar nuotolių negali gastroliuoti, būtų teikiama speciali finansinė parama.

A. T. Antanaitis šiam siūlymui nepritarė. Gastroliavimą turėtų lemti pasiūlos-paklausos („supply and demand“) dėsnis. Kolonijos tegu kviečiasi tuos vienetus, kurių jos nori (ir su kuriais jos gali dėl finansų susitarti).

* Kitos šios diskusijos iškilusios mintys, problemos:

— Jaunimo organizacijos turėtų padėti ieškoti bei ugdyti vaidintojus. Reikia „talent scouts“.

— Jaunieji po truputį ateina, tik reikia išmokyti juos panaudoti (Julija Dantienė).

— Kodėl, Maželiui išvažiavus, Clevelande sustoję teatras? Atsakymas: neatsirado asmens, kuris nepabūtų režisieriaus darbo.

— Kodėl iširo teatrui Chicago? Atsakymas: yra žmonių, bet susikirto jų ambicijos.

— Nelaukim per daug iš vyresniosios kartos: buvom, padarėm, dabar jau per seni vadovauti naujam renesansui.

— Silpnėjimo simptomai: nebėra talentų vakarų, kurių ankščiau būdavo tiek daug.

— Teatras — gera pedagoginė priemonė, bet dabar laikomas kaip posūnis prieš šokių, dainų šventes. LB turėtų teatro vienetus traktuoti lygiomis su šokių grupėmis bei chorais.

— Scenos darbuotojų sąjunga — kur ji dingio?

* Petras Maželis smulkiau nupasakojo spektaklio organizavimo

darbą. Idomūs momentai: treniruodamas vaidintojus, naudojasi Zeffirelli metodu („barniai nieko nepadeda“). Bevaivodami tolimas distancijas į ir iš repeticijų, aktoriai mokosi roles iš kasečių automobilyje. Dažnai naudojamos ir telefoninės konsultacijos.

Julius Smilga — čekagiški Dainavai reikėjo veikalų — gelbėjo Anatolijus Kairys. Susidėjo su Lemonto Sūkuriu: seniai dainuoja, jaunimas šoka.

Anatolijus Kairys — rašau kaip noriu, negalvodamas, kas, kada ir ar statys mano veikalą. Rašau ilgiam laikui.

Milda Lenkauskienė, PLB valdybos vicepirmininkė, painformavo apie kitą vasarą Toronte įvyksiantį Kultūros kongresą, kurio proga bus atvežtas Los Angeles Dramos sambūrio „Valdovas“, ir taip pat apie prancūzų teatralų projektą Paryžiuje pastatyti pjesę, paremtą Nijolės Sadūnaitės gyvenimo įvykiais. Tam projektui įgyvendinti dar reikia apie 60-100,000 dol. paramos. Šį projektą parėmė ir Arūnas Čiuberis, sakdamas, kad toks aukšto lygio Prancūzijos profesinių aktorių pastatymas labai išgarsintų Lietuvos vardą. Milda Lenkauskienė siūlė „aukštos kokybės“ užmojams teikti pirmenybę.

Šios diskusijose išryškėjusios mintys: — Publikoje vyrauja senimas. Bet — ar su žilagalviais sustosime, ar į publiką įtrauksime ir jaunimą? (Dalia Bylaitienė).

— Vėl pabrėžtas teatro, kaip tautinio auklėjimo priemonės, vaidmuo.

— Kokybės reikalavimai turi atsižvelgti į esamas sąlygas: darom, ką galim.

— Nešnekėkim apie tas vietas, kuriose teatrą jau nebėra, bet šnekėkim apie tai, kaip daugiau padėti tiems, kurie teatrinę veiklą dar šiaip taip gyvuoja.

— Ten teatras, kur yra

IS „MIRTIES PEIZAŽU“

Paslaptingai šnaranti lietaus kalba
Išveda pasivaikščioti
Kaip ir kas rudenį,
Derant aukso derliui,
Pabaigtųjų šventei per miškus užiant.
Į degančių spalvų orgiją.
Ar prasminga gesinti liepsnas?
Jos ir taip nušiuoliuos per medžių galvas,
Palikdamos paukščiųšakos pajuosdusias
Apsinuoginimo pėdas
Išbalusiam mirties peizaže.
Motinos surinkus nuo sniego
Margaspalves pusnių gėles —
Pamestas vaikų pirštinaites...
O ne, verčiau džiūgaut kartu,
Brautis per patį šventės tirštį;
Negailėt išskrendančių gulbių;
Nesisveikinti su atsisveikinimu;
Raugti kopūstus, raugt vynu;
Gal kiek pasvetimauti —
Neleisti išnykti saldžiai nuodėmių giminei.
Suktis ir suktis nesustojant,
Lietaus balandžiams burkuojant,
Dūžtant midaus lašams,
Lietaus lašams
Kapsint nuo padangių palangės.
Griūt veidu į žemę,
Nuo lietaus ar midaus pasigėrusią.
Lietaus, o gal ašarų prisisiurbusia,
Už medžių šaknų
Vos besipilaikančia.

HORIZONTALI MELANCHOLIJA

Ūkia tingiai ūkia
Lėti lėti lėti
Miegus-ti traukiniai
Milžiniški geležies pitonai
Šliaužiantys pažemiu,
Oranžine vagonų tiesė
Pjaunantys horizontaliai

režisierius.

— Reikia ne tik režisieriaus, bet ir organizatoriaus.

— Primenama Lietuvių Fondui, kad per mažai remia teatrinę veiklą.

— Kuo LB galėtų teatrams padėti? Atsakymas: pinigais; konsultacine pagalba režisieriams; vispusiu ryšių palaikymu. Kad šia prasme Bendruomenė domėtųsi teatru tiek, kiek tautiniais šokiais.

— Visuomenė priimtų tokius dabartinių okupuotos Lietuvos dramaturgų kūrinius, kuriuose nebūtų propagandinio elemento. Antras kaimas jau dabar naudojasi šiandieninės Lietuvos medžiaga, bet ją prisitaiko saaviems reikalams.

Dėl Teatro festivalių pasisakytai taip:

— Įvertinimo komisiją įtraukti atstovus iš kelių vietovių, ne tik iš vienos (Elena Kudabienė).

Edite Nazaraite

Edita Nazaraite

Apsnūdusią pre-rijų mo-no-toniją
Dulkės saulėje
Sniegas mėnuliui į veidą
O geležinis pi-tonas
Tiesia amžiną kelionę
Horizontalią melan-cholią
Veža va-gonus
Vagonai
Dienos savaitės metai
Grūdais perpildyti
Alyva anglimi ir rasta
Sidabru aukso propan
Melan-choliškam ratų bildes
Susimala širdies virpesiai
Kažkuriam vagone amžini
Kelioje ta-vo laiškei
Į voką sudėti angelo sparnai
Apsunkusi min-tis
Nuo horizontalios me-lan-cho-lijos
Nuo kasdienio
Beprotystės ar miegot varančio
Leisgyvio ūkimo

— Pergalvoti žymenų kategorijas; atskirti žymenų už kostiumus nuo žymenų už dekoracijas (Petras Maželis).

— Duot ką nors kiekvienam aktorui — už pasišventimą, idėją darbą, atvykimą ir pasirodymą.

— Žymenų puotoje pristatyti ne tik laimėtojus, bet ir kandidatus, iš kurių buvo pasirinkta.

— Žymenų puotoje visuomenei pristatyti visus režisierius, ne tik laimėjusius.

— Norėtųsi matyti Teatro festivalių finansinę apyskaitą (Petras Maželis).

— Daugiau techninės pagalbos užkulisuose ir su Jaunimo centro „scaffolding“.

— Teatro festivalio apimtyje duoti daugiau progos vieniems su kitais susipažinti, pabendrauti aktoriams ir režisieriams; dabar tik chaosas ir skubėjimas.

Petro Petrutis siūlymas: Teatro festivaliui skirti du ar net tris savaitgalius. (Kitas festivalis įvyks 1989 metais, kartu su Mokslo ir kūrybos simpoziumu, Chicagoje.)

Pabaigoje Ingrida Bublė, šį pasitarimą suorganizavusios JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė, visiems padėjo. Savo ruožtu pasitarimo dalyviai padėdavo suvažiavimas sušauktas, duota proga jiems išskalbti jų specifiniais rūpesčiais.

Bendri išpūdžiai iš teatralų pasitarimo

Čia nesusumuosiu kokių nors pasitarimo „išvadų“, kurių nėra, o tik pateiksiu vieną kitą išpūdį apie tai, kaip teatralų pokalbiai „skambėjo man“.

Stebėjau, kad teatralai ne per daug dejavo dėl finansinių sunkumų. Atrodo, kad nė vienas sambūriui finansinis klausimas nėra kritiškas jo egzistencijai. Kanadiškus remia jų vyriausybės „Multicultural“ programa; Antras kaimas, dirbantis be dide-

lio butaforijos ar kostiumų krūvio, išsiverčia iš spektaklių; kitus pašelpia mecenatai, visuomenė, LB padaliniai. Gal lėšų ribotumas kai kuriuos sulauko tik nuo platesnių gastrolių. O išvykų stipriai pageidavo visi — tai pasakata ir atpildas kolektyvų nariams, kad jų sunkaus bei ilgo darbo vaisiai nedingę su vienkartiniais pasirodymu tik savo parapijoje. Čia jau reikėtų didesnių pasipirties iš LB ir kultūros fondų. Tas buvo ypač jaučiamas iš Toronto bei Hamiltono: jie aiškiai norėtų daugiau pakeliauti po Amerikos kolonijas, bet matyt „Multicultural“ programos taisyklės ar šiaip lėšų stoka jiems to neleidžia.

Sunkesnis rūpestis — kas vaidins, kas režisuos, ką statysime? Bet ir čia visiems tinkančių apibendrinimų daryti negalima. Vienur spiritus movens yra režisierius: jis suburia, „priveidži“, suima nagan kolektyvą. Kitur nugarkauli sudaro aktorių branduolys, toje kolonijoje išlaikęs teatrinės gyvasties tradiciją: jie vaidinti nori ir žūt būt susiras režisierių, kuris juos vestų. Kur šiedu veiksniai (vaidintojai ir meninė vadovybė) padrikę ir nebesusieina, reikia organizatoriaus (nebūtinai tas pats, kuris režisuoja). Clevelande ir Chicagoje yra „potencijos“, tačiau ji nepavirsta „akcija“. (Tiesa, kritikuojant Chicago „teatrinę dykumą“, dažnai visai išleidžiama iš akių Antro kaimo, o taip pat ir Lietuvių operos — sugeriančios didelę dalį tenai gyvuojančios teatrinės energijos — sėkmingo egzistavimo faktai.)

Repertuaro klausimas irgi sprendžiamas įvairiai. Vienas antras stiprios valios režisierius stato tai, ką jis nori. Kiti (irgi teisėtai) „taikosi“ prie žiūrovų ir pačių vaidintojų polinkių. (Vis dėlto dažniausiai tie faktoriai — ko nori vadovas ir ko nori jo publika bei vaidintojai — gražiai susi-

(Nukelta į 4 psl.)

Teatro darbuotojų diskusijos tęsimas per pietų pertrauką: (iš kairės) Laima Sulaitytė-Day, Stasys Bernatavičius, Algirdas Titus Antanaitis, Julius Balutis.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Dailininko Audriaus Plioplio paroda apie „Mintį“

ALGIMANTAS KEZYS

Audrius Plioplys — medicinos daktaras, baigęs mokslus Chicago universitete, neurologas, dėstęs Toronto universitete kursos apie smegenų tyrimus, neurologas Toronto vaikų ligoninėje, Hospital for Sick Children; kartu ir meno istorikas, skaitęs paskaitą apie Čiurlionį Mokslo ir kūrybos simpoziume Chicagoje 1981 metais, ir pats menininkas, išstatis savo darbus keliose individualiose parodose, išleidęs katalogus. Vieni metu buvo metęs medicinos profesiją pasiūstis vien tik menui, bet gyvenimas privertė vėl imtis medicinos.

Jo vėliausių darbų paroda vyko 1987 m. lapkričio 28 d. „Galerijoje“ (Stickney, Illinois). Dailininkas išstatis 12 paveikslų, kuriais pradeda naują kūrybos ciklą, pavadintą „Mintis“. Kaip ir buvo galima laukti, šis gydytojas-neurologas-menininkas įpyne į savąją minties sąvoką žinias ir apie nervinę sistemą, kurioje mintis gimsta ir vystosi. Pirmasis paveikslas, sutinkas žiūrovą galerijos patalpose, rodo paties dailininko elektroencefalogramos kreivių virtines, kurias užrašė mašina, jam galvojant apie tokias temas kaip „Meno prasmė“, „Kūrybinės mintys“, „Miche-langelo“, „Mark Rothko juodumas“, „Robert Morris veidrodis“. Suprask — mintis yra nervinių impulsų virtinė.

Tolimesni paveikslai išsina iš medicinos sferos ir filosofinės. Juose Plioplys rodo įvairius minties pasireiškimus mums pažįstamuose objektuose — raidėse, žodžiuose, spalvose, blykstelėjimuose, kuriuose, protui nusivitus, ateina nauja mintis. Viena iš pabrėžia dėmesio reikalingumą minties turiniui suvokti (popieriaus lakštelis kreivai išdėlioti žodžiai: „Please attend! How can you learn without attention?“), kitame jis kelia klausimą, ar padrikos raidės sudaro mintį („Do letters of the Alphabet contain Thoughts?“), trečiame sugesti-juoja, kad viena mintis gali būti lengva, kita sunki („Light Thought — Heavy Thought“).

Minties vystymąsi Plioplys vaizduoja žodžių srautu, kuris kartoja iki begalybės („over and over and over...“); prisipažįsta, kad jis pats taip mintijai, norėdamas ką nors naujo sugalvoti — tol kartoja savo samoneje tą pačią sąvoką, iki atsiranda kita, nauja, o gal priešinga („Pro Con“). Pagaliau jis prieina prie paties kūrybiškiausio momento, kada lyg sprogtančioje šviesoje gimsta nauja mintis („Eureka! I've reached a decision“). Toliau paspalvintuose darbuose yra žalio fono paveikslas su viduryje įrašytais žodžiais „Green Thought“, sugesti-juojantis, kad mintis gali būti žalios spalvos. Šie įrašai, anot autoriaus, nėra atsakymai, o daugiau klausimai. Jie kuria teorijas apie mintį ir mintijimą, bet nevirtina, kad tos teorijos būtų galutinai teisingos. Tokiu būdu dailininkas pakviečia parodos lankytoją žvelgti į jo paveikslus skeptiškai ir kūrybiškai, keliant naujus klausimus ir sukuriant naujas teorijas.

Kaip sakytą, šie Plioplio paveikslai nėra mediciniškai žmogaus mintijimo nagrinėjimai (išskyrus tą vieną, kur išspausdinta elektroencefalograma). Jie turi šokią tokią vizualinę formą ir intriguoja žiūrovą filosofinėje plotmėje. Susidaro išpušis, kad Plioplys (bent šioje parodoje) yra truputį medikas, daugiau menininkas, bet daugiausia filosofas. Jis gvildena klausimą, kas yra mintis. Tai per amžius sprendžiamas ir dar neišspręstas klausimas epistemologijoje. Todėl žiūrovui, bent šiek tiek pažįstančiam pažinimo teoriją, įdomu patirti, kur Plioplys stovi epistemologinių sistemų atžvilgiu. Parodos

Dailininkas Audrius Plioplys (viduryje) aiškina parodos „Mintis“, vyko „Galerijoje“, Stickney, Illinois, 1987 m. lapkričio mėn. 28 d.

Nuotrauka Algimanto Kezys

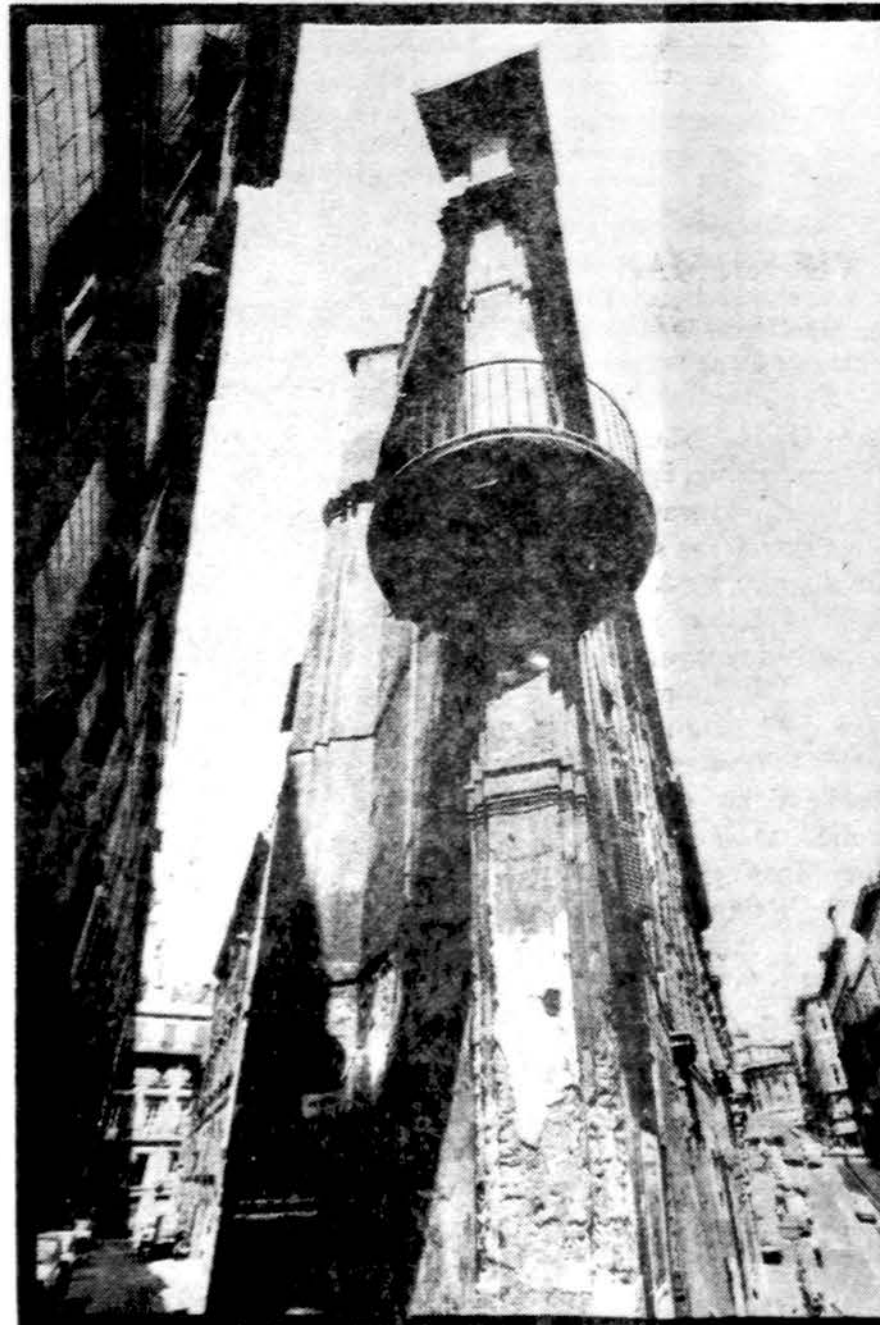
autorius nenagrinėja mintį-kai-potokia, o jos išsireiškimo būdus. Tai jau žymiai susiaurina temą. Galbūt tik viename paveiksle (tuščiame baltame popieriuje mažom raidėm vidury tik vienas žodis „Thought“) galima būtų prileisti, kad tai pačios minties paveikslas be priedų. Čia Plioplys lyg ir priartėja prie tomistinės epistemologinės sąvokos, kuri laikosi pažiūros, kad mintis yra ne-skaldoma dvasinė būtybė. Bet Plioplys šią sampratą tuoj pat paneigia greituose paveiksluose. Jis minčiai priskiria spalvą, lengvumą, sunkumą ir kitas fizines savybes. Aiškiai, Plioplys nėra tomistas. Geraldine Critchley, kuri žodžiu aiškino

parodos dalyviams Plioplio paveikslų prasmę, savo kalboje įtaigavo, kad minties būčiai yra reikalingas subjektas. Minties (ar juslės) nėra, jei nėra kam ją suvokti ar pajusti. Gal tada Plioplys atstovauja kuriai nors fenomenalistų srovei, kuri teigia, kad pačios tikrovės nėra, jei nėra subjekto, kuris tą tikrovę suprastų ar išgirstų. Kai aš parodos autorių apie tai užklausi, jis tik nusišypsojo ir jokio atsakymo nedavė. Girdi, ši paroda nėra apie atsakymus, o tik apie klausimus, kaip anksčiau minėta. Bet pasakutinis iš eilės paveikslas buvo tuščias popieriaus lapas, kuriame jis anksčiau buvo kažką nupaišęs ir tada ištrynęs. Suprask: taip

dingsta mintis, jei ji neužkrekoduota. Taigi dailininkas daro metafizinį sprendimą apie minties būtybę ar nebūtybę, o gal tik nori suintriguoti žiūrovą, pastatydami jį prieš misteriją, kuri yra Mintis. Norint sužinoti autentiškesnę šios parodos paaiškinimą, tenka perskaityti paties Plioplio išleistą vieno puslapio raštą, suredaguotą jo meno žmonės Geraldine Critchley. Ten tarp kitko sakoma (Ramutės Plioplytės vertimas): „Plioplio mene labai svarbus aspektas visuomet buvo idėja ir už jos slypintis mastymas. Mastymas yra prasmės pradžia. A. Plioplio 1977 m. paroda buvo pavadinta „Prasmė“. Jis gvildeno

laukiamą naują romaną iš Eco, Moravijos ir Fallaci.

Parodoms skirtos patalpos išstumtos pirštinių, drabužių, komercinių paveikslų parduotuvių turistams. Ispanijos (ir Navonos) aikštė atviram ore išstatė paveikslus apie dešimt tapytojų iš Margutos gatvės. Borghese muziejus jau ketveri metai restauruojamas, tik pirmam aukšte gali apžiūrėti skulptūras. Parke liūdna, nuo medžių byra lietaus lašai. Turistas iš Rumunijos klausia kelio. Architektūros fakultete (jau senamies-

Kampinis namas Romos mieste, 1987 — Algimanto Kezys nuotrauka iš Lietuvos fotografų išeivijoje 1987 m. parodos Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

suvokimo, realybės ir santykia-vimo klausimus, tai yra prasmės neapibrėžtinumą, kaip mastymo kitimo pasireiškimą. Jo juodoje dėžėje į žiūrovus mirksėjo žodis „Prasmė“. Jo „Prasmės knyga“ buvo įrištas pluoštas lapų, ant kurių buvo tik vienas žodis — „prasmė“, tiek kartų perfotokopijuotas, kol visiškai tapo nebeįskaitomu.“

„Realybė yra mūsų minčių pratęsimas. Mūsų mintys ir mastymas nulemia, kaip mes asmeniškai, visuomeniškai, globališkai ir istoriškai suvokiame pasaulį. Atmintis sujungia dabartį su praeities supratimais ir suteikia mastymui gėlmę ir erdvinę apimtį. Mūsų sugalvoti simboliai nuspalvina mūsų pasaulėžiūrą. Abėcėlė, kurią vartojame žodžių forma, kaip ir smegenų bangų įrašai, sugaudo, užfiksuoja ir perteikia mūsų mintis. A. Plioplio „ištrintų žodžių“ ciklas, kaip ir jo parašytas žodis „varžtai“, kuris po to buvo ištrintas ir įreminas, pabrėžia jo nesibaigiantį susidomėjimą minties užkretojamumu ir neužkretojamumu.“

„Pasikartojamai mastymas juda pirmyn ir atgal, tarp nesulyginamų, skirtingų ir prieštaraujančių sąvokų. Kiekvienam „už“ yra „prieš“, kiekvienam „prieš“ yra „už“. Mintis atstumia, mintis sujungia, mintis suldo ir mintis sukuria naują reikšmę ir prasmę.“

„Mokymasis yra įvertinimas to mastymo, kuris išsivystė pakartojimo keliu, kaip nenuitildomas aidas (pirma — aidintis mūmųse, paskui — už mūsų), kaip adatėlė ant plokštelės, kuri nesibaigiančiai sukasi ratu, kol griovėlis įrežiamas mūsų mastyme. Realybė yra tik mūsų mastysenos atspindys, o mūsų mastysena — kelias į sielą.“

tyje) pašnekesys su jaunu studentu. Nors amerikiečių architektūra jam „neestetiška“, žada magistro laipsniui važiuoti į Berkeley.

Prieš pat Kalėdas suorganizuojam trijų dienų greitą kelionę automobiliu pro Neapolį, Salerno ir Kalabriją. Akys saulei, nesibaigiantys kalnai, tuneliai ir pilkos uolos be galo. Keltuvu su automobiliu į Siciliją, kuri jau nėra atsilikusi ir paslaptinga. Katania, Sirakūza ir maži miesteliai sumodernėję. Pilna naujų statybų, mašinų chaosas gatvėse. Stebėjau senuką, penkiolika minučių nedrįstantį pereiti gatvę, kol du jaunuoliai, paėmę jį už rankų, pervedė į kitą pusę. Įvairūs vaisiai ir atrastos benzinai ir čia praturtinto gyventojus, dabar besirušiančius Kalėdoms. Dar beikia ir žmonių keikiama mafija.

Per Kūčias Romoje — įvairiausių žuvų patiekalai, susirenka šeimos nariai, giminės. Po Kalėdų lankosi pas pažįstamus, gyvai šneka, domisi net, ar prie Gorbaciovo pasitaisė Lietuvos gyvenimas? Žiūrį ir televizijos ekraną, į nelabai vykusias komedijas, amerikietiškus filmus.

Kalėdų dieną italų carabinieri aukštoms, paradinėm kepurėm, laivyno, aviacijos ir finansų kareivių grupės su trankiu orkestru įmaršiuoja į pilną žmonių šv. Petro aikštę, sugroja Vatikano ir Italijos himnus. Popiežius pasirodo ant balkono, laimindamas minią ir linkėdamas per garsiakalbius visam pasauliui visom kalbom (ir lie-tuviškai) „Linksmų Kalėdų ir laimingų Naujųjų metų“. Atskirai kiek ilgiau prašneka ir prie balkono susirinkusių didesnių lenkų grupę lenkiškai. Laiminant, žmonės žėgnoja. Minia ploja. Italų kariškas orkestras dar kažką sudėduoja ir su maršu išslygiuoja. Tada žmonės apstoja vidury aikštės eglutę ir vaikams vidury didžiulę pastatytą prakartėlę. Kaip visa tai, kas patirta, skirtinga nuo įprastų Kalėdų Amerikoje.

Scena iš Los Angeles Dramos sambūrio Vinco Mykaloičio-Putino „Valdovo“ pastatymo: Vaidila-Dainius (Saulius Stankas) ir Dangaulė (Sigitė Mikutaitė). Nuotrauka Vytauto Maželio

Tarėsi teatro darbuotojai

(Atkelta iš 3 psl.)

derina.) Prisitaikymas vyksta dviem kryptim: vyresniųjų kolektyvai ieško savo žiūrovų pageidaujamos lengvesnio komiško žanro medžiagos, o jaunimo kolektyvai dairasi to, ką jaunieji sugeba vaidinti, kas jiems suprantama. Negalintys pasinaudoti tuo, kas jau rašytojų sukurta, patys daugiau ar mažiau savarankiškai rašo tekstus (Julija Dantienė Philadelphiaj, Algirdas Titus Antanaitis Chicagoj). Apskritai paėmus, didelio entuziazmo išeivijos dramaturgų kūrybai nepareikšta (nepaisant to, kad patys produktyviausieji — Antanas Škėma, Algirdas Landsbergis, Kostas Ostrauskas, Anatolijus Kairys — buvo ir tebėra dažnai statomi!). Man asmeniškai labai patiko Elenos Dauguvietytės-Kudabienės mintis, kad, jeigu jau nerandama tinkamo gatavo veikalo, reiktų pabandyti inscenizuoti kurį nors mūsų Nepriklausomybės laikų klasikų kūrinį, nors originaliai ir ne scenai parašytą. Apsakų, novelių, poemų perdėlimas ir teatrinis gabalas — pasaulyje plačiai praktikuojamas dalykas, o mūsų literatūriniam lobbyne yra gausybė tokių kitokių žanro kūrinių, kurie gerai tiktų inscenizacijai. Taip pat pritariu Daliaus Sruogaitės-Bylaitienės, Algirdo T. Antanaičio, Ingridos Bublės, Arūno Čiuberio bei kitų siūlymui nevengti pjesių, ateinančių iš okupuotos Lietuvos, jeigu nėra propagandinio elemento.

Apskritai paėmus, iš beveik visų pasisakymų buvo jautiamas noras, kad Lietuvių Bendruomenė teatriniam darbu teiktų žymiai daugiau paramos. Paramos ne vien (ir gal ne tiek) finansine, kiek moraline prasme. Teatralai jaučiasi nustumti į antrą planą. O, kad Bendruomenė teatras rūpėtų tiek, kiek jai rūpi šokių šventės — buvo pakalbėta dažnai girdimas refrenas. Didesnio dėmesio pageidavimas paremtas ypač tuo, kad teatras jau yra puiki priemonė jaunimui tautiškai auklėti. Kodėl tas neskatina daugiau? Čia ir jaunimo organizacijos galėtų prisidėti, artimiausiu bendradarbiaudamos su vaidintojų iškandniais teatriniais kolektyvais ar tokių kolektyvų formavimo pastangomis. Išeivijos teatras turi dvigubą paskirtį: meninę — ugdyti sce-

ninio darbo vaisius atliekėjai bei žiūrovų džiaugsmui, bet ir pedagoginę — scenos žaismu išlaikyti jaunimą lietuviško žodžio ir kultūros orbitoje. Tai nuspelno intensyvesnio, išakmesnio mūsų organizuotos visuomenės dėmesio.

Lygia greta dėmesio verti ir kitataučių užmojai nešti lietuviškąjį interesą ir tarptautinę sceną — ar tai būtų amerikiečių pastangos atsikviesti pagarsėjusį Vilniaus Jaunimo teatrą, ar pabaltiečių sukurta, anglų kalba New Yorke pastatytas rengiantis Arts Club Theatre, ar Kestucio Nako vadovaujamas „Gates of Dawn“ teatras, ar profesionalių Prancūzijos teatralų projektas Paryžiuje pastatytą pjesę apie Ni-jolę Sadūnaite. Visa tai pasaulio samoneje garsina Lietuvos vardą, o juk tai yra mūsų išeiviskosios misijos dalis.

NAUJI LEIDINIAI

• METMENYS Nr. 53 (1987). Kūrybos ir analizės žurnalas, leidžiamas AM & M Publications dukart per metus. Redaguoja Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, PA 17013. Administracija — Aleksas Vaskelis, 3113 West Vina del Mar Boulevard, St. Petersburg Beach, FL 33076. Šio numerio kaina — 8 dol. Prenumerata metams — 15 dol. Numeryje spausdinami Tomo Venclovos, Raymond Filip (vertimai Žilvės Bilaitės) ir Zbigniew Herbert (vertimas Tomo Venclovos) eilėraščiai, Kosto Ostrausko pjesė „Karaliaus juokdarys“ (Variacija J. Aisčio tema), ištraukos iš Algirdo Landsbergio pjesės „Užrašai ant karo žemėlapių“ ir Ichcho Mero apsakymas „Paskutinė vakarienė“. Studijinius straipsnius iš kultūros istorijos ir literatūros sričių duoda Vytautas Kavolis — „Ankstyvoji lietuvių kultūros modernizacija“, Marija Gimbutienė — „Matritinė Europos kultūra prieš siaubingų karų laikus“, Violeta Kelertienė — „Paklusimo pelkė ar pelkių dievas?“ (Moters paveikslas Lietuvos moterų prozoje), Alina Staknienė — „Žaismingi sugretinimai ir priešpriešos Juliusa Kaupo pasakoj“. Vincas Trumpa rašo autobiografinius skicus: „Žmogus be Dievo“. „Kūrybinių pasaulių“ skyriuje prisimenami mirusieji dailininkai Algirdas Kurauskas ir Romas Viesulas (rašo Albinas Elskus) bei rašytojas Juozas Grušas (A. M. Sluckaitė-Jurašienė), recenzuojama Tomo Venclovos daktarinė disertacija Yale universitete „Nepastovi pusiausvyra: aštuoni rusiški poetiški tekstai“ (Rimvydas Šilbajoris) ir Leono Gudaičio veikalai iš lietuvių literatūrinės spaudos istorijos (Vincas Trumpa).